

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJI KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2018, nr 3 (75)

Anna Szuchalska, *Mniej znaczy więcej - rozwiązania dydaktyczne w Finlandii – relacja z wizyty studyjnej*, „e-mentor” 2018, nr 3(75), s. 40–47, <http://dx.doi.org/10.15219/em75.1361>.

Mniej znaczy więcej – rozwiązania dydaktyczne w Finlandii – relacja z wizyty studyjnej

Anna Szuchalska*

Stare porzekadło mówi, iż „sukces ma wielu ojców, zaś porażka jest sierotą”. Pierwszą część tego przysłowia można odnieść do sytuacji oświaty w Finlandii, bowiem na powodzenie w dziedzinie fińskiej edukacji składa się wiele czynników.

Celem niniejszego artykułu jest próba wyjaśnienia – z perspektywy nauczyciela – w czym tkwi siła fińskich nauczycieli i uczniów. Wnioski są rezultatem udziału autorki w kursie „Benchmarking Finnish Education System” w Helsinkach w dniach 10–14.03.2018 roku w ramach projektu „Kuchnia Mentorów”, realizowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (POWER), w ramach projektu „Zagraniczna mobilność kadry edukacji szkolnej”.

Wprowadzenie

Less is more („mniej znaczy więcej”) to słowa kluczowe nie tylko w fińskim szkolnictwie. To credo życiowe wszystkich mieszkańców tego niewielkiego nordyckiego kraju, przejawiające się w każdym aspekcie ich życia. Poszanowanie i pochwała umiaru na co dzień to pochodne systemu religijnego w Finlandii. 71% Finów (według danych Wikipedii przytoczonych na podstawie badań statystycznych Markusa Rapo z 10.02.2017 roku) deklaruje, przynajmniej nominalnie, przynależność do Kościoła ewangelicko-augsburskiego. Pobożność ewangelicka opiera się przede wszystkim na posłuszeństwie wobec Słowa Bożego,

na szczerą modlitwie, przykładowym życiu rodzinnym i sumiennym wykonywaniu wszelkich obowiązków. Te proste zasady, a przede wszystkim etos pracy, wyznaczają rytm codziennego życia zwykłych obywateli oraz są fundamentem sprawnego funkcjonowania państwa. W Finlandii wszystko oparte jest na „zaufaniu” – to swoisty klucz pozwalający otworzyć drzwi do zrozumienia mentalności ludzi Północy.

W jaki sposób hasła: „mniej znaczy więcej”, „zaufanie” oraz „pracowitość” i „obowiązkowość” odnoszą się do szkolnictwa fińskiego? Czy idee te miały wpływ na sukces systemu edukacyjnego w tym kraju? Czy istnieje możliwość przeniesienia ich na grunt innych krajów europejskich, w tym Polski?

Od 2000 roku Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) co trzy lata przeprowadza wśród 15-letniej młodzieży z całego świata badanie², którego celem jest oszacowanie, w jakim stopniu uczniowie kończący edukację gimnazjalną opanowali podstawową wiedzę z zakresu nauk ścisłych, matematyki i czytania ze zrozumieniem, a od 2015 roku – również umiejętność rozwiązywania problemów. Są to kompetencje ważne z perspektywy wyzwań, przed jakimi młodzi ludzie staną w dorosłym życiu. Badanie PISA (Programme for International Student Assessment)³ nie sprawdza, czy uczniowie umieją odtworzyć posiadaną wiedzę, ale czy potrafią ją zastosować w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych. Analizując raporty OECD od momentu inicjacji programu badawczego, można zauważyć, że Finlandia zajmuje czołowe pozycje w każdej z badanych dzie-

Tabela 1. Pozycja Finlandii w testach PISA w trzech kolejnych latach

	2003	2006	2009
Czytanie i interpretacja	miejsce 1	miejsce 2	miejsce 3
Matematyka	miejsce 2	miejsce 2	miejsce 6
Rozumowanie w naukach przyrodniczych	miejsce 1	miejsce 1	miejsce 2

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/PISA_\(badanie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/PISA_(badanie)).

* IV Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Kamila Norwida w Białymstoku

¹ Numer umowy POWERSE-2016-1-PL01-KA101-025847.

² Raport OECD dotyczący wyników PISA w 2015 roku – <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>

³ Pobrane z: [https://pl.wikipedia.org/wiki/PISA_\(badanie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/PISA_(badanie))

Mniej znaczy więcej – rozwiązania dydaktyczne w Finlandii...

dzin, plasując się niekiedy na pierwszym miejscu, na przykład „czytanie i interpretacja” w 2000 i 2003 roku, „rozumowanie w naukach przyrodniczych” w 2003 i 2006 roku; zajmując drugą czy trzecią lokatę – „matematyka” 2003 i 2006, „czytanie i interpretowanie” w 2009; cały czas jednak pozostając w pierwszej dziesiątce.

Fundamenty szkolnictwa fińskiego

Fiński system edukacyjny opiera się na kilku solidnych filarach. Przedstawia je rysunek 1.

Równość

Zasada równości w szkolnictwie jest pochodną egalitaryzmu i homogeniczności społeczeństwa fińskiego (według danych Helsinki Immigration Affairs w 2014 roku cudzoziemcy stanowili zaledwie 3,8% ludności). Równość w edukacji przejawia się na różnych poziomach.

Najważniejszą i najczęściej podkreślaną cechą fińskiego systemu edukacji jest wysoki poziom kształcenia. Oprócz takich oczywistych czynników, jak wykwalifikowana kadra pedagogiczna czy dobrze wyposażone budynki szkolne, do sukcesu fińskich placówek przyczyniła się przede wszystkim ich rejonizacja. Przez pierwsze dziewięć lat uczniowie uczą się w miejscu, które znajduje się najbliżej ich domu. W Finlandii odsetek szkół prywatnych jest bardzo niewielki, są to przede wszystkim szkoły międzynarodowe. W związku z tym panuje przekonanie, że każda szkoła jest tak samo dobra, nie ma rankingów porównujących wyniki egzaminów czy sukcesy w zawodach i olimpiadach. O przyjęciu do szkoły rejonowej nie decyduje liczba punktów ze świadectwa czy wynik egzaminów wstępnych, a uczniowie od najmłodszych lat uczą się, jak istotna jest współpraca, a nie przyzwyczajają się do konkurencji i współzawodnictwa.

Znany brytyjski edukator Sir Ken Robinson (Robinson, 2006) w swoim przemówieniu *Do schools kill creativity?* („Czy szkoła zabija kreatywność?”) mówił:

Każdy system edukacyjny na Ziemi ma tę samą hierarchię przedmiotów. Każdy. Nieważne, dokąd pojedziesz. Na jej szczycie są matematyka i języki, później przedmioty humanistyczne, na samym dole – sztuka. Istnieje nawet hierarchia w obrębie sztuki. Plastyka i muzyka zwykle mają wyższy status niż teatr i taniec. Nie ma takiego systemu edukacyjnego na świecie, w którym uczniowie uczą się tańczyć w takim stopniu, jak uczą się matematyki. [...] Sądzę, że matematyka jest ważna, ale taniec również. Dzieci w końcu tańczą cały czas, jeśli im się tylko pozwoli, my wszyscy tak robimy. Po to mamy przecież ciała, nieprawdaż? Finowie już dawno odkryli tę prawdę. W szkolnej codzienności matematyka i język ojczysty są ważne, ale równie dużą wagę przykładają do przedmiotów, podczas których uczniowie nie przyswajają faktów, a nabywają umiejętności praktyczne. Idea „learning by doing” (uczenie się przez działanie) jest w szkole fińskiej bardzo istotna. Podczas wizyt w szkołach w Helsinkach, Espoo i Vaancie autorka miała okazję zobaczyć sale muzyczne z profesjonalnym sprzętem, kuchnie ze spiżarniami i urządzeniami gospodarstwa domowego, bogato wyposażone warsztaty, „studia” malarskie oraz klasy z maszynami do szycia (rysunki 2 i 3). Uczniowie mają obowiązek zaliczyć kilka kursów z tych dziedzin na każdym etapie edukacji, nawet w szkole średniej.

W swoim praktycznym podejściu do nauczania Finlandia pragnie pójść jeszcze dalej. W 2016 roku wprowadzono tam nowe Krajowe Ramy Nauczania (National Curriculum Framework – NFC), wedle których Finowie rezygnują (częściowo) z nauczania z podziałem na przedmioty, wprowadzając w zamian nauczanie interdyscyplinarne – z podziałem na zagadnienia. Jest to odzwierciedlenie idei zaproponowanej przez amerykańskiego filozofa Johna Deweya w książce z 1931 roku *Filozofia i cywilizacja* (Dewey, 1931), w której postuluje on uczenie się poprzez zdobywanie doświadczenia i działanie, a za podstawowe zadanie szkoły uważa pobudzanie wrodzonych zdolności i zainteresowań dzieci, które wiedzę zdobywają niejako przy okazji. Koncepcja „uczenia się poprzez myślenie i działanie” ma być wdrażana w Finlandii już w szkołach podstawowych i zakłada,

Rysunek 1. Fundamenty fińskiej edukacji

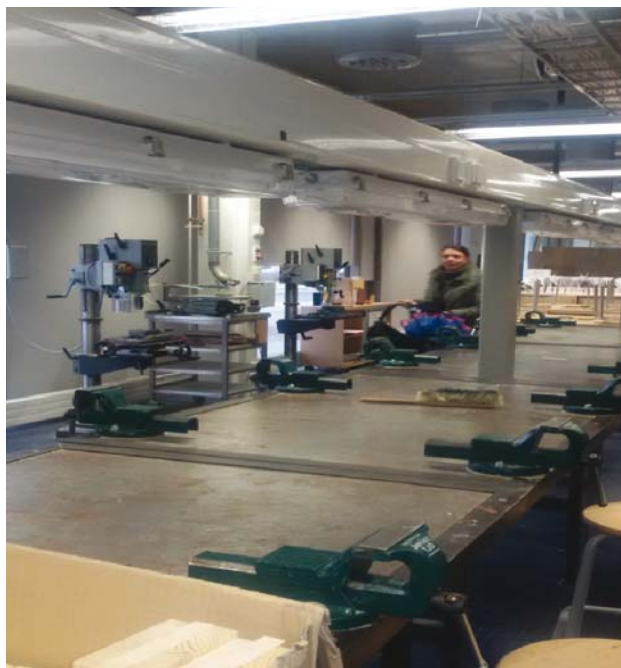
Źródło: Arne Verhaegen, Benchmarking Finnish Education, Helsinki, 10–14.03.2018.

Rysunek 2. Pracownia do zajęć technicznych w szkole podstawowej Opinmaki w Espoo

Źródło: zbiory własne autorki.

Rysunek 3. Pracownia do zajęć technicznych w szkole podstawowej Opinmaki w Espoo

Źródło: zbiory własne autorki.

że dzieci w wieku 7–16 lat będą rozpatrywać poszczególne zagadnienia w szerszej perspektywie, w oparciu o holistyczne podejście. W danym roku szkolnym uczniowie muszą mieć w swoim planie lekcji co najmniej jeden kurs o charakterze interdyscyplinarnym. Podstawową metodą pracy w ujęciu

międzyprzedmiotowym jest praca metodą projektu i działanie zespołowe. Podczas jednej z wizyt autorki w szkole Olarin jej wicedyrektorka opowiedziała, jak w praktyce wygląda interdyscyplinarność. Podział na zespoły w obrębie klasy odbywa się na podstawie modelu Belbina. Według *Encyklopedii Zarządzania* test

Mniej znaczy więcej – rozwiązania dydaktyczne w Finlandii...

Belbina to *diagnoza ról zespołowych dostarczająca cennej informacji o specyfice funkcjonowania poszczególnych osób w zespole, jak również całego zespołu, będącego mozaiką różnorodnych ról zespołowych i kompetencji (naturalnych predyspozycji). Diagnoza ról może być wykorzystana w celu: budowania nowego zespołu, włączania do zespołu optymalnej osoby, zwiększania efektywności działań zespołowych, jak również kierowania karierą zgodnie z indywidualnymi talentami i akceptowalnymi słabościami*⁴. Belbin wyróżnia dziewięć ról społecznych (Belbin, 2002). Dzięki przeprowadzeniu testu w klasowym zespole znajdują się osoby o różnych predyspozycjach – kreatorzy, specjaliści, perfekcyoniści etc., co zapewnia w miarę równe zaangażowanie i wkład pracy ze strony każdego ucznia. W takich zespołach uczniowie pracują przez cały okres trwania kursu. W tym czasie nauczyciel towarzyszy im jako mentor, ale cała odpowiedzialność za powodzenie przedsięwzięcia i jego rezultaty spoczywa na zespole.

W Finlandii szkoły są równe, wszystkie przedmioty tak samo ważne, ale co najistotniejsze – równi są wszyscy uczniowie. Widać to w sposobie traktowania tych mniej zdolnych: w usilnym dążeniu do zatarcia różnic między jednostkami, aby słabsi mogli dogonić lepszych i w rezultacie uczyc się z nimi w jednej klasie. O systemie opieki nad uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi szczegółowo opowiedziała nauczycielom z różnych europejskich krajów Maija Gustafsson, wicedyrektorka Olarin koulu⁵. W jej szkole około 15% uczniów potrzebuje wsparcia w różnym zakresie i w różnych aspektach – najczęściej uczniowie mają problemy z opanowaniem języka, podstawami matematyki i z przyswojeniem fundamentalnej wiedzy, niektórzy mają trudności z zachowaniem i adaptacją w społeczeństwie. Podstawowa zasada przyświecająca Finom to udzielić wsparcia tam, gdzie jest ono konieczne. Uczniowie otrzymują więc dodatkową pomoc w czasie lekcji, a także podczas zajęć pozalekcyjnych. Gimnazjum Olarin zatrudnia w tym celu dwóch nauczycieli specjalizujących się w edukacji specjalnej, trzech nauczycieli asystentów, dwóch nauczycieli fińskiego jako drugiego języka oraz dwóch nauczycieli przedmiotów. Aby dobrze zrozumieć specyfikę fińskiego szkolnictwa w zakresie udzielania wsparcia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, należy wyjaśnić, jak ten system działa. Wsparcie udzielane jest na trzech poziomach – podstawowym (uczniowie z niewielkimi problemami w nauce), zintensyfikowanym (uczniowie z poważniejszymi deficytami) oraz specjalnym. Na każdym z tych poziomów na początku roku przygotowany jest szczegółowy plan działań dla każdego ucznia – plan ten powstaje w współpracy z uczniem, rodzicami, nauczycielami oraz innymi członkami personelu (na przykład

psychologiem, pielęgniarką szkolną). Realizacja planu jest monitorowana, co pozwala na wprowadzenie modyfikacji na każdym jego etapie. Najistotniejszy jest jednak fakt, że w Finlandii wierzy się, iż każdy uczeń jest w stanie pokonać swoje słabości – dlatego też ważnym elementem systemu specjalnej edukacji jest idea „włączenia”. Oznacza to, że uczeń na każdym etapie swojej edukacji, w porozumieniu z nauczycielami i rodzicami, może przejść z niższego poziomu na poziom wyższy. W szkole podstawowej Olarin funkcjonuje jedna klasa specjalna, której uczniowie uczęszczają razem z innymi na zajęcia z wychowania fizycznego i muzyki. Jeden z uczniów z tej klasy w grudniu 2017 roku został „włączony” do klasy standardowej, dwoje innych czeka na włączenie w kolejnych miesiącach. Z kolei w gimnazjum istnieje 18-osobowa klasa, w której sześćcioro uczniów ma wsparcie zintensyfikowane – na każdej lekcji obecny jest nauczyciel-asystent, który pomaga im w problemach z nauką czy zachowaniem.

Tak wszechstronny system wsparcia sprawia, iż nikt nie zostaje bez pomocy. Uczniowie nie powtarzają klasy, a ucznia można wyrzucić ze szkoły tylko w szczególnych przypadkach, ale decyzja o tym zapada poza szkołą – w samorządzie. Po zakończeniu dziewięciu obowiązkowych lat edukacji, uczniowie zamiast do szkoły średniej mogą iść do klasy dziesiątej, w której mają czas zastanowić się, co chcą robić w przyszłości i nadrobić ewentualne braki. Ponadto, skoro szkoła zapewnia asystę w zakresie nauki, w Finlandii wszelkie płatne korepetycje są zakazane.

Darmowy dostęp do nauki

Finowie wierzą, iż każdy powinien mieć dostęp do nauki. Aby umożliwić wszystkim uczęszczanie do szkoły, w Finlandii edukacja jest całkowicie bezpłatna. Uczniowie i rodzice nie tylko nie muszą kupować podręczników i materiałów szkolnych, ale państwo opłaca również transport do najbliższej szkoły, posiłki w szkolnej stołówce (rysunek 4) oraz wycieczki krajoznawcze.

Brak ogólnego testowania

Uczniowie w Finlandii rozpoczynają szkołę podstawową w wieku 7 lat, a gimnazjum kończą, gdy mają lat 16 (klasy 1–9). W tym czasie nie zdają żadnego standaryzowanego ogólnego testu. Co więcej, do klasy piątej otrzymują jedynie ocenę opisową, potem zaś oceny opierają się głównie na wynikach ucznia porównywanych z jego potencjałem. Do powszechnie stosowanych praktyk w fińskich szkołach należą indywidualne spotkania wychowawcy z uczniem i jego rodzicem w celu przedyskutowania jego osiągnięć w bieżącym roku szkolnym. Pierwszym egzaminem, do którego podchodzą fińscy uczniowie jest matura po zakończeniu nauki w szkole średniej. Na maturze

⁴ https://mfiles.pl/pl/index.php/Model_Belbina.

⁵ Maija Gustafsson, *Special Educational Needs at Olarin koulu*, Benchmarking Finnish Education, 10–14.03.2018. Tłumaczenie prezentacji pochodzi od autorki.

Rysunek 4. Stołówka w szkole podstawowej Opinmaki w Espoo

Źródło: zbiory własne autorki.

każdy musi zdawać język fiński oraz minimum trzy inne przedmioty. Interesujący jest fakt, iż maturę można zdawać w przeciągu 18 miesięcy – w sesji jesiennej i wiosennej, dzieląc egzamin na tury. W 2016 roku matura w Finlandii po raz pierwszy została przeprowadzona elektronicznie⁶.

Program dostosowany do szkoły

Fiński system szkolnictwa jest silnie zdecentralizowany. Instytucją nadrzędną, odpowiedzialną za realizację i kierunek polityki oświatowej, jest Ministerstwo Edukacji i Kultury. Inną funkcję, jakkolwiek równie znaczącą, pełni Narodowa Rada Edukacji. Jej zadaniem jest zarządzanie szkolnictwem rozszerzonym, a więc na poziomie podstawowym i średnim pierwszego stopnia, szkolnictwem średnim, ogólnokształcącym oraz edukacją zawodową (Gmerek, 2007, s. 56). Na poziomie regionalnym szkolnictwem zarządzają Państwowe Biura Prowincjonalne. W zakres ich kompetencji wchodzi monitorowanie instytucji kształcenia, ochrona prawna systemu szkolnictwa oraz ewaluacja (Gmerek, 2007, s. 56–57). Silna decentralizacja systemu kształcenia umożliwia samorządom lokalnym podejmowanie decyzji na poziomie edukacji przedszkolnej, podstawowej oraz kształcenia średniego. Władze lokalne mają dużą swobodę w ustalaniu kryteriów, w oparciu o które funkcjonują szkoły. Te ostatnie natomiast mogą samodzielnie podejmować decyzje w kwestii zatrudniania nauczycieli⁷. Dyrektorzy posiadają również pełną autonomię, jeśli chodzi o możliwość zwolnienia nauczyciela, który nie spełnia ich oczekiwań (jednakże są to sytuacje bardzo rzadkie, ponieważ w Finlandii bardzo trudno zostać nauczycielem, nie obowiązuje również

stygmatyzacja „złych nauczycieli” – tak jak nie ma „złych uczniów” – słabsi nauczyciele są otaczani wsparciem i zapewnia się im szkolenia⁸).

Dystrybucja funkcji i zadań między poszczególnymi instytucjami sprawiła, iż programy nauczania w Finlandii ustala się przede wszystkim na poziomie szkoły. Jak to wygląda w praktyce? Ogólne zasady podstawy programowej (narodowy program nauczania) przygotowywane są przez Ministerstwo Edukacji. Narodowy program nauczania określa główne cele edukacji szkolnej oraz podstawowe treści w obrębie poszczególnych przedmiotów. Ponadto charakteryzuje, jak powinno wyglądać środowisko kształcenia, podaje wskazówki odnośnie opieki nad uczniami ze specjalnymi potrzebami, a także sugeruje, jaki rodzaj wsparcia powinien zostać im udzielony i określa ogólne zasady oceniania. Szczegółowe plany nauczania ustalone są na poziomie lokalnym, uwzględniając specyfikę obszaru, charakterystykę uczniów oraz potrzeby danej szkoły⁹.

Autonomia uczenia się i nauczania

Uczniowie szkół fińskich od najmłodszych lat są przyzwyczajani do samodzielności i brania odpowiedzialności za własny proces uczenia się. W klasach początkowych widać to bardziej na poziomie „samoobsługi” niż edukacji – nikt nie dziwi się, widząc siedmiolatka samodzielnie maszerującego do lub ze szkoły. W szkole podstawowej uczniowie każdą przerwę, niezależnie od pogody, spędzają na świeżym powietrzu – sami muszą więc zadbać o to, aby zdążyć włożyć odzież wierzchnią. Młodsze dzieci spędzają w szkole około pięciu godzin, a potem wracają do domu, gdzie czekają na powrót rodziców z pracy.

⁶ www.apuustin-leadership.blogspot.com/2013/08/the-finnish-matriculation-examination.html, The Finnish Matriculation Examination goes electric 2016.

⁷ *Education and Science in Finland* (2006). Helsinki: Ministry of Education Publications, 11.

⁸ Międzynarodowa konferencja *Fiński model edukacji. Budowanie współpracy*, Białystok, 27.10.2017.

⁹ https://www.oph.fi/download/174369_new_national_core_curriculum_for_basic_education_focus_on_school_culture_and.pdf

Mniej znaczy więcej – rozwiązania dydaktyczne w Finlandii...

Na poziomie uczenia się troskę o przekierowanie odpowiedzialności z nauczyciela na ucznia widać między innymi w braku oceniania (przynajmniej do piątej klasy). Oznacza to, iż uczniowie nie uczą się „dla średniej”, ale dla samych siebie. W szkole fińskiej nie zadaje się uczniom dużej ilości pracy domowej (to, że nie zadaje się jej wcale, to mit) – zakłada się, że szkoła powinna nauczyć wszystkiego w czasie zajęć, a więc uczniowie również muszą nauczyć się wszystkiego podczas lekcji. W czasie wizyt autorki w szkołach w Vaancie i Espoo jej uwagę zwrócili uczniowie, którzy na lekcji siedzieli ze słuchawkami na uszach, w kapturach na głowach lub z telefonami w rękę, nie zwracając w ogóle uwagi na toczące się właśnie zajęcia. Zapytany o tę sytuację nauczyciel wyjaśnił, że każdy zdaje sobie sprawę, iż dany materiał musi przerobić i w konkretnym terminie zaliczyć, a to, w jaki sposób i w jakim tempie go opanuje, zależy wyłącznie od niego. Samodzielności uczenia się wymaga również wspomniana już wcześniej reforma, wedle której poszczególne przedmioty częściowo znikną, zastąpią je bloki interdyscyplinarne, a wiodącą metodą stanie się metoda projektu i praca nad zadaniami problemowymi w zespołach uczniowskich.

W szkole średniej (ogólnej i zawodowej) widoczny jest jeszcze większy nacisk na autonomię uczniów. Każdy uczy się według indywidualnie ustalonego dla niego planu, który układa sam. W szkole ogólnokształcącej uczeń musi zaliczyć 75 wybranych przez siebie kursów (połowa z nich to przedmioty obowiązkowe dla wszystkich) i ma na to trzy lub cztery lata – sam decyduje o długości trwania swojego kształcenia. Również egzamin maturalny może „rozłożyć na raty” – zdawać poszczególne przedmioty turami w sesji jesiennej i wiosennej, nie dłużej jednak niż w ciągu 18 miesięcy. W szkole zawodowej uczeń zalicza przedmioty w formie „kredytów” (punktów, z ang. *credits*) – musi zdobyć 120, zarówno z przedmiotów ogólnych, jak i zawodowych¹⁰.

Niezwykle istotną cechą fińskiego systemu edukacji jest autonomia nauczycieli. Jako że w Finlandii bardzo trudno jest zostać nauczycielem – o czym w dalszej części artykułu – społeczeństwo wierzy, iż pedagogami zostają najlepsi, obdarzają ich więc ogromnym zaufaniem. Nauczyciele mają swobodę w doborze podręczników i materiałów edukacyjnych, a także metod nauczania. Organizacja sali lekcyjnej również zależy wyłącznie od nauczyciela – poczynając od dekoracji, a kończąc na ustawieniu ławek, dopasowanym do różnych form aktywności. Ławki bywają podczas

lekcji przedstawiane wielokrotnie. Podczas wizyt w szkołach w Helsinkach i pobliskich miejscowościach autorka zaobserwowała, iż większość sprzętów ma kółka, co ułatwia ich rekonfigurację. To, co w polskiej edukacji wydaje się nie do pomyślenia, to brak odgórnej kontroli nad nauczycielami. W fińskiej szkole dyrektor nie hospituje ich lekcji, nie ma też centralnej ewaluacji ich pracy¹¹.

Perspektywy na przyszłość

Według statystyk aż 47% fińskich uczniów po szkole podstawowej decyduje się kontynuować naukę w szkole zawodowej. *Celem teoretycznego i praktycznego kształcenia zawodowego jest podniesienie umiejętności zawodowych klasy robotniczej, zapewnienie możliwości reagowania na potrzeby rynku oraz stworzenie podstaw procesu uczenia się przez całe życie*¹². Uczniowie mogą uczyć się zawodu na poziomie podstawowym, pogłębionym i uzupełniającym. Na poziomie podstawowym kwalifikacje zawodowe ukierunkowane są na spełnianie potrzeb rynku pracy, a proces zdobywania kwalifikacji odbywa się między innymi poprzez praktyki zawodowe¹³. W ostatnich latach Fińska Narodowa Rada Edukacji opracowała narodowy program prognozowania, który jest ukierunkowany na pozyskiwanie danych o długoterminowym popycie na pracowników w oparciu o potrzeby rynku pracy. W założeniu program ten ma umożliwić przewidywanie potrzeb w zakresie rekrutacji uczniów w poszczególnych branżach. Rozbudowany i wszechstronny system szkolnictwa zawodowego, szacunek, jakim cieszą się profesjonaliści w swoich zawodach oraz narodowy program prognozowania, który pokazuje zapotrzebowanie na konkretnych fachowców sprawiają, iż w Finlandii rzadko dochodzi do sytuacji „dead end” (bez perspektyw na przyszłość).

Wszystkie opisane dotychczas czynniki, które tworzą elementy składowe fińskiego sukcesu edukacyjnego, nie byłyby kompletne bez informacji o systemie kształcenia nauczycieli. Autonomia, którą pedagodzy zdobyli na przestrzeni lat, jest pochodną zaufania społecznego, jakim się cieszą – status nauczyciela jest porównywalny ze statusem lekarza, a zawód ten jest jednym z najbardziej pożądanych wśród młodych Finów szukających zatrudnienia (mimo iż pensja za wykonywaną pracę, jak na standardy europejskie, nie jest wysoka). Nauczycielami bowiem zostają najlepsi – proces selekcji kandydatów na uczelnie pedagogiczne jest bardzo rygorystyczny (rocznie zgłasza się około 8000 kandydatów, z których przyjmowanych jest około 10%)¹⁴. Nie każdy uniwersytet kształci

¹⁰ Arne Verhaegen, *The Finnish Education System – Less is more*, Benchmarking Finnish Education System, 10–14.03.2018, Helsinki. (Jest to tytuł prezentacji wykonanej przez Arne Verhaegena w ramach kursu Benchmarking Finnish Education System). Tłumaczenie prezentacji pochodzi od autorki.

¹¹ https://www.oph.fi/download/154491_Teacher_Education_in_Finland.pdf

¹² <https://zawodowcy.org/wp-content/uploads/2013/09/Raport-szkolnictwo-zawodowe-w-Finlandii.pdf>

¹³ Ibidem.

¹⁴ Pekka Räihä, *Teacher Education in Finland*, Benchmarking Finnish Education System, 10–14.03.2018. Tłumaczenie prezentacji pochodzi od autorki.

nauczycieli – w całej Finlandii znajduje się osiem takich ośrodków, między innymi dlatego w całym kraju nie brakuje przedstawicieli tego zawodu. Proces aplikacji na kierunki związane z dydaktyką jest dwustopniowy – w pierwszym etapie kandydaci zdają test wielokrotnego wyboru, badający ich wiedzę dotyczącą literatury przedmiotu. Osoby z najwyższą liczbą punktów zakwalifikowane zostają do etapu drugiego, który może różnić się w zależności od uczelni. Niektóre uniwersytety przeprowadzają rozmowę kwalifikacyjną z kandydatem pod kątem ich predyspozycji do zawodu, inne poddają aplikujących testom psychologicznym, a jeszcze inne dzielą ewentualnych przyszłych studentów na grupy i badają ich umiejętności interpersonalne. Studia pedagogiczne dotyczą trzech głównych obszarów: teorii edukacji, wiedzy pedagogicznej i dydaktyki nauczania przedmiotu oraz praktyki jego nauczania. Duży nacisk w kształceniu nauczycieli kładzie się na wykorzystanie metod i wiedzy naukowej – fińscy studenci uczą się prowadzić badania naukowe i prezentować ich wyniki.

Kurs „Benchmarking Finnish Education System” pozwolił autorce zapoznać się z najlepszymi praktykami w dziedzinie edukacji. Poznała pełnych entuzjazmu nauczycieli, zaangażowanych w proces uczenia się wychowanków, zwiedziła nowoczesne i świetnie wyposażone budynki szkolne, niektóre rodem z filmów science-fiction (szkoła międzynarodowa w Vaancie), zachłystnęła się informacjami o opiece nad uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i nie mogła opanować zdziwienia, słysząc o ogromnej swobodzie nauczycieli i szacunku, jakim są otaczani. Wizyta w Finlandii zostawiła jednak autorkę z dwoma ważnymi pytaniami: czy rzeczywistość szkolna w tym kraju jest w istocie idealna i czy model fińskiej edukacji da się przenieść na grunt polski.

Aby odpowiedzieć na pytanie pierwsze, autorka sięgnęła do materiałów z białostockiej konferencji *Fiński model edukacji. Budowanie sieci współpracy* (konferencja odbyła się 27.10.2017). Obecni na niej fińscy nauczyciele zauważyli, że choć ich system wydaje się idealny, to ma również swoje problemy i ograniczenia. Indywidualne podejście do ucznia, choć wielce pożądane, zabiera bardzo dużo czasu, a „uczniocentryczny” układ lekcji jest trudny do koordynacji dla nauczyciela. Choć fińskie szkoły są świetnie wyposażone, nauczyciele jeszcze nie dość efektywnie i kreatywnie wykorzystują nowoczesne technologie. To, co zadziwiło autorkę podczas wielu lekcji – niedostateczne skupienie uczniów (świadomie dopuszczane przez nauczycieli) – dla niektórych nauczycieli jest wyrazem ich dojrzałości i umiejętności przejęcia odpowiedzialności za własną edukację, ale w rzeczywistości często odkrywa po prostu powszechne problemy współczesnej młodzieży: niską motywację, nieumiejętność koncentracji, brak szacunku do nauczyciela.

A „co z tą Polską?” – czy ma szansę stać się drugą Finlandią pod względem jakości systemu nauczania? Czy są w ogóle takie możliwości? I czy istnieje taka potrzeba? W teście PISA z 2015 roku wynik polskich

15-latków okazał się wyższy od średniej krajów OECD – znaleźli się oni w pierwszej dziesiątce. Statystyki te napawają optymizmem. Ale jednocześnie trzeba zauważyć, że rezultaty z roku 2015 są gorsze niż uzyskane przez polskich uczniów trzy lata wcześniej. Jako nauczyciel pracujący w zawodzie od 2001 roku, autorka nieświadomie stosuje w swojej pracy wiele fińskich dobrych praktyk – stara się stawiać potrzeby ucznia na pierwszym miejscu, wprowadza uczenie się metodą projektu oraz aktywności zespołowe, zachęca swoich wychowanków do większej samodzielności, budując w nich motywację wewnętrzną, korzysta ze zdobyczy nowoczesnych technologii. Jednocześnie jest świadoma, że wielu z osiągnięć Finlandii nie da się przenieść na grunt polski. Wynika to przede wszystkim z różnic systemowych w edukacji obydwu krajów. Szkolnictwo w Polsce jest nadal silnie scentralizowane i sformalizowane, co powoduje, że nauczyciel nie ma dużej swobody w swojej pracy. W polskiej szkole kładzie się nacisk na rywalizację i ocenianie, a polski uczeń od najmłodszych lat przyzwyczajony jest do uczenia się nie dla siebie, a dla wyników i rankingów. Wiele szkół jest nadal niedofinansowanych – brakuje pomocy dydaktycznych czy dostępu do komputerów i internetu. Tym, czego jednak autorka najbardziej zazdrości edukatorom fińskim, jest system opieki nad uczniami ze specjalnymi potrzebami. W szkołach pracuje sztab fachowców, którzy wierzą w ucznia i chcą, aby on uwierzył w siebie. Nikt nie czuje się – i realnie nie jest – wykluczony. Każdy ma szansę zdobyć wykształcenie lub zawód, nawet jeśli ma to zająć więcej czasu i wysiłku niż rówieśnikom. Jako doświadczony, ale jednocześnie młody pedagog i wychowawca autorka wierzy, że wspólnymi siłami, przy współpracy polityków, zwykłych nauczycieli i rodziców, uda się stworzyć w Polsce eldorado edukacyjne. I nie będzie to „raj utracony”.

Bibliografia

- Belbin, M. (2002). *Twoja rola w zespole*. Gdańsk: GWP.
- Dewey, J. (1931). *Philosophy and Civilization*, New York: G.P. Putnam's Sons.
- Gmerek, T. (2007). *Spółeczne funkcje szkolnictwa w Finlandii*. Poznań-Leszno: Studia i Monografie Wyższej Szkoły Humanistycznej w Lesznie.
- New national core curriculum for basic education: focus on school culture and integrative approach. (2016). Finnish National Board of Education. Pobrane z: https://www.oph.fi/download/174369_new_national_core_curriculum_for_basic_education_focus_on_school_culture_and.pdf
- Olszewska, A. Model Belbina. W: *Encyklopedia zarządzania*. Pobrane z: https://mfiles.pl/pl/index.php/Model_Belbina
- Education and Science in Finland*. (2006). Helsinki: Ministry of Education Publications.
- PISA Results in Focus. (2015). OECD. Pobrane z: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
- Robinson, K. (2006). Do schools kill creativity? Pobrane z: https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity

Less is more – education a Finnish way – the results of the study visit

Finland is at the top in different rankings concerning education. In March 2018 the author of the article had a chance to participate in "Benchmarking Finnish Education System" course in Helsinki and observe and analyze Finnish best practices. In the article, the author tries to describe what she discovered about the educational success of Finnish school and answered the question whether it is possible to apply these elements to Polish educational reality. Writing the article, the author used the materials distributed during the course, either by the organizer or his guests. While quoting statistics, the author mainly referred to online sources, as they are usually regularly updated. The conclusions drawn are the results of the author's observations, as well as the analysis of the reference sources. The author discovered that the critical factors in Finnish educational success are: student and teacher's autonomy, free access to education, equality, no dead ends, and tailor-made school curricula. In the final part of the article, the author writes about the weaknesses of the Finnish system. In conclusion, the author wonders whether it is possible to integrate Finnish best practices into Polish schools.

Key words: education; Finland; teacher education; autonomy; equality; best practices

Anna Szuchalska jest absolwentką filologii polskiej na Uniwersytecie w Białymstoku i lingwistyki stosowanej na Uniwersytecie Warszawskim. Od 2003 roku pracuje jako nauczyciel języka angielskiego w liceum ogólnokształcącym. Jej zainteresowania dotyczą metodyki nauczania języka obcego oraz zastosowania narzędzi TIK w nauczaniu.

POLECAMY

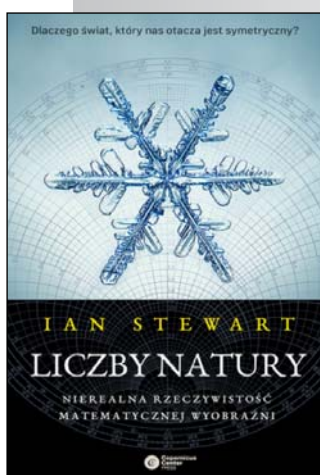
III Konferencja: Ars Docendi – rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich i doktorantów, 10 grudnia 2018, Biblioteka Jagiellońska, Kraków

Konferencja adresowana jest do osób zainteresowanych budowaniem kultury jakości w szkołach wyższych, profesjonalizacją roli nauczyciela akademickiego oraz rozwojem kompetencji dydaktycznych doktorantów i wykładowców. Jej celem jest przede wszystkim wymiana doświadczeń, którą wspierać będzie poszukiwanie odpowiedzi na pytania dotyczące:

- istniejących oraz pożądaných programów rozwoju zawodowego nauczycieli akademickich – zarówno doświadczonych, jak i dopiero rozpoczynających pracę na uczelni;
- rozwijania kompetencji nauczycieli akademickich poprzedzonego odpowiednią diagnozą tych kompetencji;
- kształtowania postaw osób uczących się;
- sposobów zapewnienia jakości i efektywności działań podejmowanych na rzecz rozwoju zawodowego oraz ich przydatności w praktyce dydaktycznej.

Poruszana będzie także tematyka dydaktycznej ścieżki kariery akademickiej w aspekcie związanych z nią kontrowersji, obaw, szans i możliwości.

Więcej informacji na temat konferencji na stronie: <https://arsdocendi.uj.edu.pl/doskonalenie/konferencja>

Ian Stewart, *Liczyby natury. Nierealna rzeczywistość matematycznej wyobraźni* Copernicus Center Press, Wydanie IV, Kraków 2017

Liczyby natury to książka niezwykła. Ian Stewart, światowej sławy matematyk, nie posługując się żadnym wzorem czy równaniem opisuje matematyczność otaczającego nas świata, ukazując jego tajemniczość i piękno.

Zachętą do lektury tej książki niech będą słowa autora, który we wstępie napisał:

Każdej nocy gwiazdy zataczają na niebie okręgi, pory roku następują cyklicznie po sobie, a płatki śniegu nie są nigdy identyczne, ale wszystkie mają symetrię sześciokątną. Żyjemy we wszechświecie wzorów. Każdy z wzorów przyrody jest zagadką, prawie zawsze głęboką. Matematyka jest świetna w rozwiązywaniu zagadek.

Zamierzam zabrać was na zwiedzenie matematycznego wszechświata. Chcę spróbować wyposażyć was w matematyczne oczy. A robiąc to, uczynię wszystko co w mej mocy, aby zarazem zmienić sposób, w jaki postrzegacie wasz własny świat.

Ian Stewart

O popularności książki świadczy także liczba wydań – cztery w ciągu dwóch lat.

Książka jest dostępna na stronie: <https://www.ccpres.pl/>